

Hely Tuorila

15.-21.2.

#punkalaitumelaiset

15.2.

Olen Hely Tuorila. Synnyin ja kasvoin Punkalaitumen itäisen syrjäkylän Kivisenojan itäisimmässä kolkassa, ihan Urjalan sylissä. Urjalan kirkolle oli kotoa 12 kilometriä, Punkalaitumen kirkolle 17. Veljieni tavoin kävin Vahosten kansakoulun Urjalan puolella ja sen jälkeen Urjalan yhteiskoulun, josta pääsin ylioppilaaksi 1969. Lähdin opiskelemaan Helsingin yliopistoon ja liityin Hämmäläis-Osakuntaan. Synnyin siis lähes Hämeessä, kasvoin hämmäläisyyteen, ja hämmäläinen meno jatkui vielä kaupungissakin. Ei häppöistä näyttöä punkalaitumelaisuudesta. Vai olisiko kuitenkin jotain, palaan siihen.

Minusta tuli elintarviketutkija, nykyisin saa ilokseni sanoa ruokatutkija. Sain töitä VTT:ltä Espoossa. Palasin kymmenen vuoden kuluttua Helsingin yliopiston Viikin kampukselle ja tein väitöskirjan makumieltymyksistä. Sattuma heitteli. Jos olisin väitöksen aikaan 1986 nähnyt 12 vuoden päähän tulevaisuuteeni, itseni professorina, en olisi uskonut. Siinä välillä ja niinä vuosina elämä oli jännittävää, ihanaa, täpötäynnä tapahtumia, ylikierroksia ja uupumista. Opiskelin alaa ja elämää silloisessa Länsi-Saksassa, Puolassa, Italiassa ja ennen kaikkea Yhdysvalloissa. Jäin eläkkeelle viisi vuotta sitten, mutta teen edelleen harrastusmielessä joitakin alani asioita.

Vanhempani rakensivat Vehkajärven rannalle mökin 60 vuotta sitten. Kului 30 vuotta, ja Punkalaitumen kunnan Urjalankylään rekisteröity tontti ja mökki siirtyivät minulle. Sisäinen punkalaitumelaisuuteni alkoi laajeta. Se tulee todeksi, kun ajan kotoa Helsingistä Porintietä Murronharjuntien risteykseen ja käännyin oikealle. Näen avarat peltoaukeat, joiden väri vaihtuu vuoden ympäri. Näen rauhaiset metsät ja metsänreunat, harvassa taloja ja talousrakennuksia. Siinä se on, sielunmaisemani.

Tällä viikolla 15-21.2. aion sitkeästi muistella ja todistella. Muistelen Punkalaitumen tärkeitä, kauniita ja hassuja puolia. Todistelen Punkalaitumen erityisyyttä. Kirjoitan punkalaitumelaisesta identiteetistä.

Kivisenojan avaraa maisemaa.

16.2.

Harmia joka päivälle 1. Puheenparsi

Lapsuudenkodissani vallitsi murteiden sekamelska. Mummu oli Koskioisilta ja puhui punkalaitumelaisittain, kotivävyksi tullut isäni lähes raumalaisittain, muut vetivät hämäläisellä nuotilla. Tai niin luulin, kunnes Urjalan yhteiskoulussa selvisi, että tamperelaistyyppinen poljento nääs-vahventeineen puuttui meiltä. Sitä tuli luontevasti monen luokkatoverin suusta.

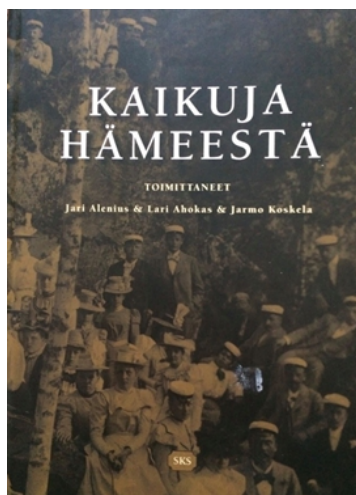
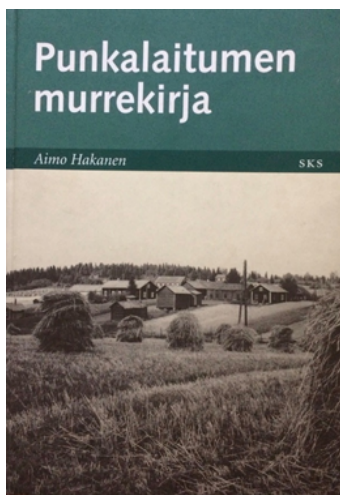
Punkalaitumella sukuloidessa ymmärsi, että sen puheenparren osaa vain oikea laitumelainen. Isän suvun tapaamisissa Honkilahdessa oltiin ihan ihmemaassa. Aina välimaastossa.

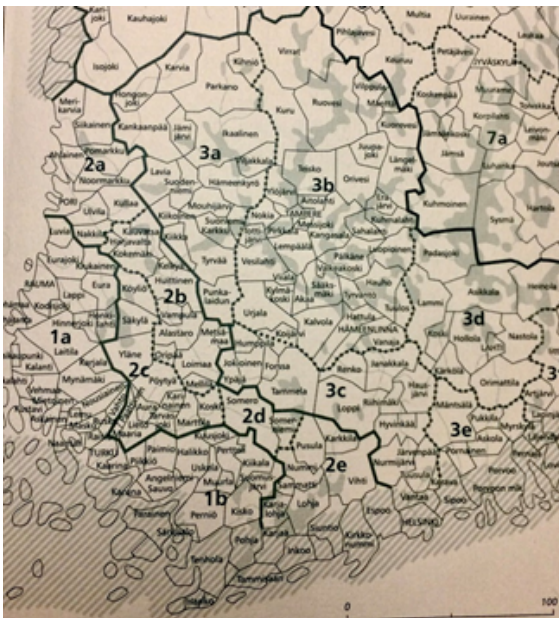
Murteiden erot olivat kotonani ilonpidon ja ihmettelyn aihe. Esittelin urjalalaisille kavereilleni (jos he viitsivät kuunnella) punkalaitumelaista puheenpartta lauseella ”Jok sää tuut, mää meej jo ennenko pimnee tulee” (korjatkaa vain, jos väärä litterointi). Urjalalainen ei sanoisi noin, mutta enpä tiedä, miten hän sen sanoisi. Punkalaitumen mettäkulmilta mentiin ”pitäjälle”, mutta urjalalaiset matkasivat Laukeelaan (oma nuotti kummassakin).

Aimo Hakasen Punkalaitumen murrekirja yllättää kertomalla, että molemmat paikkakunnat puhuvat hämäläismurretta. Urjala on perihämäläistä ja Punkalaidun yläsatakuntalaista haaraa. Samaa todistaa urjalalainen Jaakko Yli-Paavola Hämäläis-Osakunnan 350-vuotisjuhlakirjassa Kaikuja Hämeestä. Ja Juho Kotikosken hämäläiset leikkivät pitäjien rajoja miettimättä.

Tutut murteet herättävät edelleen vahvoja tunteita. Vampulalaiset ja alastarolaiset tuntuvat melkein sukulaisilta, koska heidän puheensa kuulostaa minusta punkalaitumelaiselta. Toisaalta kirjailija Sinikka Nopolan hämäläistekstit ja puheen nuotti tekivät hänestä kuin sukulaistytön. Sinikka olikin isänsä suvun ja mökkipaikkakuntansa kautta vesilahtelainen, ja Vesilahti on sekä Punkalaitumen että Urjalan naapuri.

Muuten, jos haluat automaattivastaajien ymmärtävän punkalaitumelaista puhetta tulevaisuudessa, niin mene lahjoitapuhetta.fi – sivuille. Tarvitset puhelimen ja varttitunnin aikaa, sitten rennosti selostamaan kuvia, joita ohjelma tuo silmien eteen. Sujuu kuin tanssi, koska kaikki kelpaa.

Kaikki hämäläismurteiden alueet merkitty 3:lla. Niihin kuuluu Ylä-Satakunta 3a ja perihämäläinen 3b. Nimikkeet eivät niitä selkeimpiä.

*Juho Kotikoski (1912)
Hämäläisiä joulutapoja ja -leikkejä.*

17.12.

Harmia joka päivälle 2. Ruoka

Kun katson ympärilleni Pourun kaupassa, valikoima näyttää aika samanlaiselta kuin helsinkiläisessä kotikaupassani. On ilo, kun löytää joitakin eroja.

Pourulla myydään kutunjuustoa, joka on eräiden perheenjäsenteni ja minunkin lemppari. Iloitsen myös leipävalikoiman paikallisuudesta. Kaikki kunnia Fazerille ja Vaasalle, mutta täällä haluan ostaa porilaista tai vammalaista leipää, kun kerran punkalaitumelaista ei saa. Jopa Satamaidon maitopurkissa on eksotiikkaa Valioon ja Arlaan tottuneelle.

Mukavaa on sekin, että paikkakunnalla on omia lihatuotteita, jotka Toni Nieminen nosti esille viime viikolla. Ruokakulttuuri syntyy paikallisista eroista, paikallisuudessa on ruokakulttuurin ihmisiä yhdistävä voima - ja ulkopuolisia kutkuttava kiinnostavuus. Globalisoituneessa maailmassa ruokakulttuurit latistuvat samanlaisiksi ja paikallisia erikoisuuksia joutuu etsimään kuin neulaa heinäsuovasta.

Maalla voi jokamiehen oikeudella mennä ulos ja hankkia lisää ruokaa. Kuljen Vehkajärven loppukesän ja syksyn metsissä sienikorin kanssa ja kaikki muu unhoittuu, niin kuin laulussa sanotaan. Tosin viime vuosina olen keväisin tullut mökille sydän syrjällä: mikä sienipaikka (ja maisema) on nyt mennyt avohakkuissa. Koska kaikella on kääntöpuolensa, avohakkuillakin on. Valtavat vattuesiintymät vetoavat metsästäjä-keräilijän geneihin niin kuin sienetkin.

Sitä ihanuutta, kun pääsee jonkun toisen puutarhaan! Viime kesänä ystäväni Seija Mahlamäki-Kultasen puutarha oli elämyspuistoni. Runsaudentarvi huumaavasta salvian tuoksusta huikeisiin kurpitsa- ja lehtikaalisatoihin.

Nykyajasta nostalginen leikkaus viime vuosituhannelle: niukan arjen ja yltäkyläisen juhlan vastakohtaisuus ja tuhdit, sesonginmukaiset ruuat. Syksyllä 1979 valmisteltiin vanhempieni 60-vuotisjuhlia. Pääkokki oli järkkymättömän hallittu ja hyväntuulinen Naimi Koivusaari. Serkkuni Elina (o.s. Härmä) ja minä häärasimme apuna. Viikko iloisen pitokokkauksen merkeissä on parasta mitä ruuanlaiton ja ruokakulttuurin alalla saa kokea. Siitäkin kuvia ohessa.

Hups, eipä juuri harmia ruoasta. Ei tässä postauksessa!

Hely pitovalmisteluissa 1979

Naimi Koivusaari 1979

Elina Härmä ja Naimi Koivusaari 1979

Loppukesän ensimmäiset tatit

18.2.

Harmia joka päivälle 3. Tuntemattoman kirkonkylän raitilla
Ennen muuttoa Helsinkiin en tajunnut Suomen mittasuhteita. Sitten näytin rovaniemeläiselle opiskelukaverille kartasta kotipitäjäni. Se on niin lähellä, hän huokasi kateellisena.

En myöskään tajunnut Punkalaitumen olemattomuutta maailmankartalla tai Suomenmaassa. Kun kerroin uusille ihmisille mistä olen kotoisin, luonnonkauniin paikkakunnan nimi kirvoitti ihastelun ryöpyn. Sittemmin opin nopeasti lisäämään: Ei siis Punkaharju. Tiedätkö missä Punkalaidun on? Porintietä 140 km ja oikealle. Tämä lisäys on ollut tarpeen näihin päiviin asti.

Helsingin Sanomien pakinoitsija Origo kuvasi kerran, ehkä 1980-luvulla, nuoruutensa Punkalaidunta. Muistaakseni niin että kolme kilometriä taloja joen varressa ja kolme tornia: Vartiola, kirkko ja työväentalo. Leikkasin pakinan talteen, niin tärkeä todiste Punkalaitumen olemassaolosta se oli. Mökkivierailleni paikkakuntaa esitellessä kolmen tornin kehikko toimii edelleen. Lähtö Yli-Kirran kotiseutumuseolta, ajetaan ensin tällä puolen jokea, takaisin joen toista puolta. Uusia taloja, vanhoja taloja, ränstyneitä taloja, tyhjentyneitä kauppaliikkeitä. Entisen kenkäkaupan kohdalla muistan aina ne hienon väriset saapikkaat, jotka olisin halunnut, mutta äiti päätti, että otetaan toiset, edullisemmat.

Jyhkeä kunnantalo (siinäkin on muuten torni) jonka pelasti 90-luvun lama - ei ollut varaa hylätä ja rakentaa uutta tylsää laatikkoa. Olisin toivonut säästymistä myös yhteiskoulun kauniille rakennukselle sen edessä. Miksi vanhan korjaaminen on niin vastahakoista?

Kahvila Myötätuuli on helmi. Kakut, piirakat, miljöö, palvelu, kaikki laatua. Paina jarrua ja ajattele elämän laatua. Oikeastaan kannattaisi vasiten lähteä Punkalaitumelle juomaan kunnan iltapäiväkahvit.

Kääntymiskohdassa jokea ylitettäessä kerron vierailleni entisestä työlaitoksesta ja (nyt myös entisestä) vastaanottokeskuksesta ja niiden sosiaalisesta merkityksestä. Paluumatkalla ohitetaan Suomen suurin puupappila, josta johtaa riippusilta joen yli kirkolle. Luennoitsijakokemuksellani ymmärrän, että viimeiseen asti saarnaansa tuskitellut rovasti on tarvinnut rauhaisan kävelyn ennen kiipeämistä saarnastuoliin.

Niin, ne kolme tornia. Kirkko näkyy selvästi. Entisen suojeluskunnan talon Vartiolan ja Mäenpään työväentalon näkeminen vaatii pyörähdyksen pihalla, koska tuuheutunut puusto kätkee komeuden. Odotan kovasti, että saan nähdä entisöidyn työväentalon sisältä. Siitä on saatu lukea jo valtakunnallisissa lehdissä!

Kuva: Hannu Moilanen

19.2.

Harmia joka päivälle 4. Professorin Huone ja muuta museoitavaa Yli-Kirran talonpokaismuseo Punkalaitumella on suuri yhteisöllisyyden ja vaalimisen kohde. Paikka on lapsipiireissä paremmin tunnettu Koiramäen talona. Sitä ei tarvitse punkalaitumelaisille esitellä, mutta muualta matkaavien kannattaa varata aikaa ja ottaa kainaloon Mauri Kunnaksen Koiramäen talossa – kirjat. Naapurikunnan Vammalan (nyk. Sastamala) kirjailija selittää esineiden taustan ja herättää museon eloon eläintarinoillaan.

Samassa pihapiirissä on ehkä vähiten tunnettu nähtävyys, suorastaan kätkeyty aarre, oma ehdoton suosikkini. Urjalassa syntyneen ja nelivuotiaana Punkalaitumelle muuttaneen Helsingin yliopiston kansatieteen professorin Niilo Valosen (1913-83) perikunta on lahjoittanut museolle Professorin Huoneen. Se on mittojen mukaan tehty kopio alkuperäisestä. En ehkä tietäisi huoneesta, jos asia ei olisi tullut puheeksi kotiseutuneuvos Juhani Helariuttan kanssa. Professorin Huoneen seiniä peittävät kirjahyllyt ja kirjat. Permannolla on keinutuoli ja kirjoituspöydällä tarpeelliset tavarat, kuten kortisto professorin kansainvälisestä verkostosta ja kirjoituskone paperi sisään rullattuna, valmiina töihin. Joitakin meistä se voi muistuttaa Tyhjän paperin kammo – nimisestä tutkijan syndroomasta. Merkillisintä on syvä rauha. Juuri se tekee Huoneesta museoimisen ja tutustumisen arvoisen.

Olen vienyt Huoneeseen useita mökilläni kyläilleitä professoreita. Olemme miettineet maailman kiihtyvää menoa, hiljaisen pohdiskelun mahdottomuutta, ristiriitaa työn muuttumisen ja ajattelun vaatiman rauhan välillä. Verkko laulaa, tekstien deadlinet uhkaavat, hallinto jyrää ja menossa on aina jokin kokeilu, pilotti. Korona-aikakin vaikuttaa raskaalta pilotilta, jossa kerätään kokemuksia etäoppimisesta ja tutkimuksesta ilman henkilökohtaisia ja sattumanvaraisia kohtaamisia. Professorin huoneen ajattelun rauha ja vapaus: mennyttä aikaa.

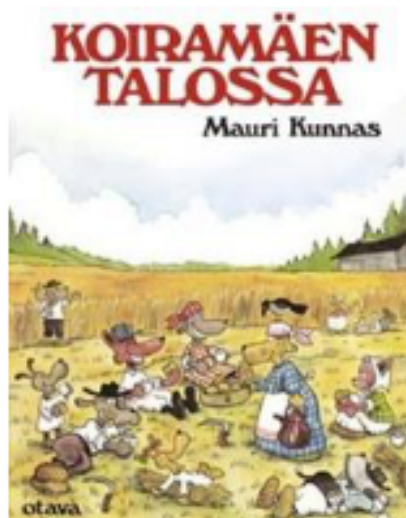
Professorin Huoneeseen kannattaisi Professoriliiton ja erilaisten professoriryhmittymien tutustua. Ehkä tehdä kesäretki sitten kun korona on ohi. Ottaa opintomatkalle myös hallintoväkeä. Tilata punkalaitumelainen pitoruoka museon saliin ja syödä yhdessä. Mukaan voi ottaa lapset ja lapsenlapset viihtymään Koiramäen talossa.

Professori Patty Pliner Toronton yliopistosta professori Valosen työhuoneessa vuonna 2010.

Firenzen yliopiston kollegat Monteleone ja Caterina Dinnella yhdessä Juhani Helariutan kanssa vuonna 2006.

20.2.

Harmia joka päivälle 5. Juuret

Sinä päivänä täytin 50 vuotta. Juhlat oli pidetty lauantaina, nyt oli maanantai-ilta ja harva paikka auki. Päädyin ystäväni kanssa KOM-teatterin ravintolaan, jossa Kaj Chydenius isännöi ohjelmallisia iltamia. Illan pianisti Eero Ojanen säesti Eija Ahvoa, laulut heidän uudelta levyltään Maalaistyttö.

Eero Ojaseen isänisänisä oli äitini isänisän pikkuveli, syntynyt ja kasvanut Kivisenojan Tuorreella. Olipa yllätys, että tapasimme. Väliajalla juttelimme suvusta.

Sitten Eija Ahvo esitti laulun Raitilla, joka alkaa näin:

Kukko kiekaisee tunkiolla
Luona Punkalaitumenjoen.
Laiturissa Koskuan jolla
Jolla joskus katiskan koen.

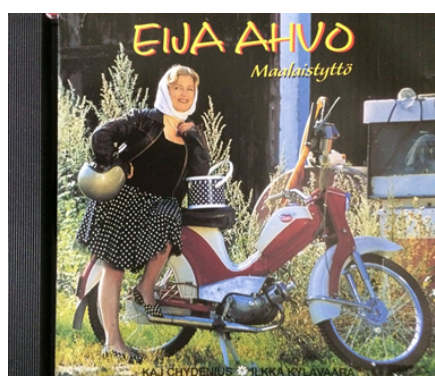
Maalaistyttö-levyn laulujen sanat ovat oriniemeläisen kättilö Kylävaaran pojanpojan Ilkan käsialaa. Kättilö Kylävaara oli auttanut minut maailmaan tismalleen 50 vuotta aikaisemmin iltayöstä. Kynttilänvalossa, Kivisenojan perillä. Kyllä, siellä oli sähkö siihen aikaan, mutta ei juuri silloin. Ja kyllä, seudulta mentiin vuonna 1950 synnyttämään ”laitokselle” lähikauppaloihin, mutta kättilö Kylävaara oli niin pätevä, ettei ainakaan minun kotonani nähty tarpeelliseksi.

Aika lailla sukua, kotiseutua ja sattumaa yhteen iltaan. Ja nostalgiaa. Raitilla – laulun sanojen voi kuvitella syntyneen lapsen tai murrosikäisen kultaisista mummolankesien kokemuksista.

Kun on muisteltu linjapiilit ja vesirinkelit, tulee kahdeksas ja viimeinen säkeistö:

Ja vaikka on paljonkin poissa
Elämä on niin kuin sen koki.
Se virtaa suonissa joissa
Kuiskii Punkalaitumenjoki.

Siinä se on, ikuinen leimautuminen kotiseutuun. Sen sanotaan tulevan äidinmaidossa, johon varmasti kuuluvat myös varhaiset tärkeät kokemukset. Ne joista saa tunteen, että kuuluu johonkin, tulee rakastetuksi jossakin. Että saa juurtua jonnekin.

21.2.

Harmia joka päivälle 6. Yrmeitä, mutta ei oikeasti Ilkka Kylävaaran Punkalaidun-tekstissä (ks. Harmia joka päivälle 5), tekee mieli sanoa runoelmassa, on yksi erityisen koskettava säkeistö.

Ja vaikka tää yrmeä kansa
Täyttää lopulta kirkonmäen,
Minä kuulen sen tansseissansa,
kesäyössä kukkuvan käen.

Mietitäänpä tätä kahtena osana, ensin synkempi:

Ja vaikka tää yrmeä kansa täyttää lopulta kirkonmäen.

Mieleni läpi lipuu koko satahämäläinen sukuni ja kasvuympäristöni. Mummuni Lindan vanhemmat, Koskioisilla kauppaa pitäneet Alfred ja Emma Virvonen. Sanottiin että Alfred oli yritteliäs ja Emma mukava, mutta eipä heistä juuri tiedä, kun näkee vain valokuvan. Heidän hautansa on Punkalaitumen kirkonmäellä, ja siellä on myös moni lapsuuteni ja nuoruuteni tärkeä ihminen: kummitätini Anna, sosiaalinen tätini Liisa, naapurimme Kulmalan Manta. Monta muuta.

Mummuni ja pappani, Linda ja Artturi Tuorila, on haudattu Urjalaan.

Olivatko he yrmeitä? Vanhoissa valokuvissa ilmeiden kirjo vaihtelee hienoisesta hymystä vakavaan tai yrmeään. Valokuvatuksi tuleminen saattaa jännittää. Ei se silti tarkoita, että he olisivat eläneet elämänsä yrmeinä. Yrmeys voi olla ulkokuori, punkalaitumelainen tapa pitää tunteet piilossa. Luulen Kylävaaran tarkoittavan tätä.

Sitten valoisampi osa:

Minä kuulen sen tansseissansa, kesäyössä kukkuvan käen.

Tässä kohdassa en osaa ajatella kovin pitkälle taaksepäin, ajattelen Vehkajärveä ja Särkkää. Miten Satumaa, Sokeripala ja Tähdet meren yllä kiirivät järven pintaa pitkin virittämään odotusta, toivoa ja kaihoa. Kylävaaran tavoin uskon, että eläessään tämä yrmeä kansa odotti, toivoi ja kaihosi, halusi tanssia, ja herkistyi kesäyössä kukkuvalla käelle.

Meitä edeltäneet sukupolvet elivät elämänsä, kokivat sen ilot, surut ja vastoinkäymiset, muokkautuivat kokemuksistaan kuka mihinkin suuntaan, kuten mekin paraikaa. Elämä meni eteenpäin ja päättyi, ja uudet sukupolvet tulivat.

Kiitos että luit tekstejäni tällä viikolla.

Emma ja Vihtori Alfred Virvonen

*Linda Virvonen ja Artturi Tuorila,
kihlakuva vuodelta 1913*

*Vehkajärvenkulman kesää ja
apiloita*

*Tanssilava Särkkä.
Loppusyksystä, kun tanssikausi
on jo päättynyt*